

Основни предизвикателства пред финансовата стабилност на България. Законодателни предизвикателства.

Минчо Христов

Major Challenges Facing Bulgaria's Financial Stability: The Legal Aspect: The paper describes Bulgaria's current dire financial situation and the role of the Bulgarian government and financial oligarchy in creating and maintaining it.

Key words: Currency Board; Financial Stability; Fiscal Law; Financial Oligarch.

ВЪВЕДЕНИЕ

Все по актуален става въпросът за действията, които българското правителство трябва да предприеме, за да осигури финансовата стабилност в страната. Какви са действията на основните държавни институции в този план? Доколко са гарантирани спестяванията на българските граждани? Възможен ли е аржентинският сценарий за България? Какви ще бъдат възможните последствия в икономически, социален и политически план при евентуално подобно развитие? [1]

Възможно ли е да съществуват финансови кръгове, желаещи политическа криза и провал на валутния борд? Възможно ли е да бъдат ограбени спестяванията на българските граждани от една страна, а от друга – да бъдат обезценени заемите на т.нар. кредитни милионери? Прави впечатление, че един от първите законопроекти на НДСВ и ДПС през 2002 година е отпадането на наказателната отговорност за раздаване на необезпечени кредити. Това доведе до експлозия на кредитирането в България. Вероятно близкото бъдеще ще покаже колко от раздадените кредити реално са обезпечени. Факт е, че ръстът на необслужваните кредити рязко нараства през последните месеци. По данни на БНБ размерът на т.нар. класифицирани кредити в средата на 2009 г. достига 7.38% или около 2,75 милиарда лева. Към края на 2010 вече са над 6 милиарда или около 15%. Към 31 август 2008 т.нар. лоши кредити са едва 2,8%, което означава, че нарастването за над 300 %. [2] Всъщност официален доклад на МВФ още през 2004 г. ясно предупреждава как „рязката експанзия на кредитите през последните 2 години много напомня за кризата през 1996-1997г.“ [3].

Има и друго. Брутният външен дълг се увеличава за през последните 4 години повече от 3 пъти, достигайки цитираната по-горе безпрецедентна за България стойност от 53 милиарда долара. Това са главно частни краткосрочни кредити от чужбина. Всеки може да се досети какво би станало, ако значим брой чужди кредитори решат да обърнат своя левов ресурс във валута и решат да се изтеглят. Какво би станало тогава с валутния резерв на БНБ, при условие че БНБ по закон е длъжна да продава неограничено количество валута по фиксиран курс?

ИЗЛОЖЕНИЕ

Случайно ли много от българските политици и финансови анализатори премълчават тези обезпокоителни факти? Случайно ли 40 Народно събрание многократно отказва дори дебат по предложението за връщане на наказателната отговорност за раздаване на необезпечени кредити? При провал на борда и обезценка на лева ще спечелят онези, които са получили левови кредити, а ще загубят българските спестители. Колко биха могли да откраднат кредитните милионери чрез една нова финансова криза? В средата на 2009 г. депозитите на граждани и фирми са около 35 милиарда лева. В същото време над 45 милиарда са раздадени като кредити, като разликата е взета от банките като заеми от чужбина. Кое означава, че ако хората усетят опасност и се втурнат да теглят парите си, банковата система със сигурност ще бъде срината и ще се повтори ситуацията от

1997 година. Ако това стане и левът бъде обезценен само наполовина, големите кредитополучатели ще спечелят за една нощ над 15 милиарда лева. Един достатъчно сериозен мотив.

През юли 2006 председателят на Съвета по законодателство към Председателя на Народното събрание проф. Красимира Средкова публично заяви, че в част от законите, които правителството внася в Народното събрание прозират откровено лобистки и лични интереси. [4]

Тази теза намира своето потвърждение в два ключови закона. Член 33 на Закона за БНБ например гласи, че БНБ не може да предоставя кредити на банки. Няколко реда по-надолу обаче пише, че БНБ „може да предоставя кредити в левове, ако те са обезпечени със залог на злато, чужда валута и други подобни бързоликвидни активи“. Странно е, че в специална своя наредба БНБ е приравнила към златото и чуждата валута българските държавни ценни книжа! [5] Открит и особено любопитен остава въпросът защо Управителният съвет на БНБ се разсейва за онова, което всеки второкурсник по икономика знае, а именно, че при финансов трус държавните ценни книжа се обезценяват наравно с националната валута. И че тези книжа нямат абсолютно нищо общо със златото.

Тръпки ще побият българските спестители обаче, ако научат какво пише в т.нар. Закон за гарантиране на влоговете в банките. В чл.23 направо е записано, че „при влог в чуждестранна валута на вложителя се изплаща левовата равностойност на гарантирания размер на влога по курса на БНБ в началния ден на изплащане на гаранцията по влоговете“. Казано направо, всички валутни влогове ще бъдат изплащани в обезценени левове, ако междуременно бъде провален валутния борд. Многозначителен е фактът, че българският парламент без дебат отхвърля в края на юли 2006 предложенията за промени в цитирания по-горе закон. През 2009 година предложението все пак е прието на първо четене, но в разрез с конституцията е спряно в Комисията по бюджет и финанси и законопроекът въобще не стига до гласуване в пленарна зала.

При наличието подобни закони големият въпрос е кога българската финансова олигархия ще реши да присвои спестяванията на българските граждани. Най-удобният начин е създаването на политическа криза, която да прерасне във финансова. Залогът е изключително висок - над 25 милиарда от спестяванията на българите.

Скоро може да се окаже, че българските вложители участват в нови пирамидални структури с до болка познат трагичен край. Вместо да поправи тези криминални моменти, правителството предлага, а парламента в началото на 2010 г. връща наказателната лихва при предсрочно връщане на потребителски кредити, която 40-то Народно събрание премахва. (3) В чл. 32 на новия Закон за потребителския кредит се казва, че лихвата може да бъде до 1%, но банката в определени случаи може да иска и по-голямо обезщетение?! Особено абсурдни са ситуацияите, в които за превод от 1 лев задължения към физика гражданите трябва да плащат принудително на частни банки по 3,50 лева. Не по-малко абсурден е текстът в същия закон, който позволява на търговските банки сами да определят лихвения си процент по своя собствена методика, нещо, което е в груб разрез с практиката в Европейския съюз, където лихвите се определят въз основа на твърд индекс (примерно ЛИБОР) плюс надбавка.

Може би неслучайно небелистът по икономика проф. Джоузеф Стиглиц при едно от посещенията си в България предупреди: „В Аржентина на повърхността изглеждаше, че хората са спокойни, но вероятността от бунтове при тамошната конфигурация беше доста висока. Но трябва да се каже, че тук в България, в един определен момент това също ще е вярно“. [6]

Редица големи банки още през 2005 г. започват да включват в кредитните договори една особена клауза – за служебно превалутиране на отпуснатия кредит.

Така банката получава право да превалутира служебно отпуснатия кредит при "съществени промени на пазара". Казано иначе, гражданите, получили кредити в левове, могат да бъдат заставяни да връщат същият този кредит във валута. Въпросната клауза показва силно недоверие от страна на банките към българската финансова система и принципите на валутния борд, въведени чрез закон. Симптоматично е, че подобен феномен беше наблюдаван и в Аржентина, месеци преди да рухне валутния борд. За щастие Народното събрание, по предложение на автора на настоящия материал забрани през 2006 изрично служебното превалутиране за потребителските кредити. След двегодишни процедурни хватки в края на 2008 парламентът приема и предложението за премахването на наказателните лихви при предсрочно връщане на потребителски кредити.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След казаното дотук особено тревожни са безуспешните засега опити на финансовия министър Дянков да вложи част от фискалния резерв в някои търговски банки. Това би дало възможност на последните да раздадат ресурса на българската държава на определени частни лица, включително и като необезпечени кредити, или просто да го изнесат в чужбина. Направо скандален е обаче приетия на през януари 2010 на първо четене закон за потребителския кредит, който по същество връща наказателната лихва при предсрочно връщане на потребителски кредит. В новия закон все пак е останала забраната за служебно превалутиране на левовите кредити, което ще позволи на банките при обезценка на лева да искат гражданите да връщат техните дългове в евро. [7]

Стопирането на опитите на българската олигархия да провали валутния борд и да ограби отново спестяванията на вложителите трябва да е първостепенна задача за гарантиране на финансовата и политическата стабилност, а и социалния мир в страната. Особено важно е предприемането на няколко конкретни антикризисни действия, като премахване на точковата система при пенсиониране, премахването на доплащането в болниците и ДДС върху лекарствата, гарантиране на достъпни животоспасяващи лекарства. За пълно обновяване на системата за спешна медицинска помощ например са необходими около 100 милиона лева. В същото време за субсидиране на парламентарно представените политически партии за този мандат държавата ще отдели повече от 200 милиона, като за всеки избран депутат се полагат по 15 000 лв. на месец. Скандален е фактът, че в условията на тежка икономическа криза, когато се намаляват парите за болници и лекарства, университети, включително и за студентски стипендии, политическите партии увеличиха през 2009 година държавната субсидия с 500 %. Скандално е и мълчанието на днешния парламент относно този проблем. Недоумение буди и нежеланието на парламента да ревизира посегателството над българската гора и природа чрез т.нар. заменки, които създадоха огромни частни латифундии по българските планински курорти и Черноморието.

Затова големият въпрос е ще се намери ли политическа воля в българския парламент да бъде превъзмогнат партийния егоизъм и лобистките интереси на определени финансови групировки. Ще защитят ли партиите интересите на гражданите, които са ги избрали. За съжаление, въпросът вече звучи твърде риторично.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. Целта на настоящото изследване е само да маркира законодателната финансова рамка, позволяваща иницирането на събития сходни с тези през 1996-1997 г.

[2]. Виж: Българска Народна Банка, WWW.BNB.BG

[3]. Виж: стенограми на НС, 17.11.2005

[4]. Дневник, 26 юли, 2006

[5]. Наредба №6 на БНБ, www.bnb.bg

[6]. Монитор, 8 юли, 2002.

[7]. Виж Закон за потребителския кредит, стенограми на НС, 13.01.2010 Законът е приет на първо четене без нито едно изказване.

За контакти:

Доц. д-р Минчо Христов , Технически университет София,
e-mail: minchok@abv.bg

Докладът е рецензиран.